

South East Europe
Sustainable Energy
Policy

ENERGETSKA EFIKASNOST – KADA? SADA!

Pokreni se sada za toplije domove, nova radna mjesta i čistiji vazduh!

Septembar 2015.

Glavni autor

Rod Janssen

Glavna saradnica

Felicia Lee (UC Berkeley)

Urednik

Garret Tankosić-Kelly (SEE Change Net)

Dodatne informacije

Garret Tankosić Kelly (SEE Change Net)

Ana Ranković (NGO Fractal, Srbija)

Lira Hakani (EDEN Center, Albanija)

Tanja Jokić and Irma Filipović (CPI, Bosna i Hercegovina)

Ivana Rogulj (DOOR, Hrvatska)

Anyla Beqa (ATRC, Kosovo*)

Sonja Risteska (Analytica, Makedonija**)

Sanja Svrkota (Green Home, Crna Gora)

Zvezdan Kalmar (CEKOR, Srbija)

Naslovna strana

Ana Lukenda

Ova publikacija je nastala uz pomoć Evropske unije. Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost SEE Change Neta u ime partnera SEE SEP-a i ni na koji način ne odražava stavove EU.

Ovaj tekst je zaštićen nelokalizovanom licencom Creative Commons Attribution-NonCommercial 3.0. Ako želite koristiti bilo koje informacije iz ovog izvještaja u komercijalne svrhe, molimo vas da kontaktirate SEE Change Net.

Sadržaj

- 3 Ulaganje u našu budućnost
- 4 Uvod
- 5 Kontekst
- 6 Glavni zaključci
- 7 Preporuke
- 8 Izazovi politike
- 9 Završna bilješka
- 10 Aneks – Pregled politike i planova u oblasti energetske efikasnosti kod ugovornih strana u Jugoistočnoj Evropi: Crna Gora

* Imenovanje je bez predrasuda na poziciju ili status te u skladu s UNSCR 1244/99 i mišljenjem Međunarodnog suda pravde o Deklaraciji o nezavisnosti Kosova.

** Prema UN, službeno ime za Makedoniju je "Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija".

Uvodna riječ: Maroš Šefčovič, potpredsjednik Evropske Komisije

Ulaganje u našu budućnost

Energija je žila kucavica naših ekonomija. Ne možemo funkcionisati bez pouzdanih, efikasno korišćenih izvora energije. Cilj Energetske zajednice i njene ambiciozne klimatske politike jeste, kao što je predložila Evropska komisija početkom ove godine, da obezbijedi potrošačima – u privredi kao i u domaćinstvima – sigurnu, održivu, konkurentnu i pristupačnu energiju.

Energetska unija ne prestaje na granicama Evropske unije. Zbog toga se i Evropska unija i Energetska zajednica angažuju proaktivno na davanju odgovora na izazove energetskeg sektora u okruženju sve intenzivnijeg povezivanja cijelog kontinenta.

Iskoristio bih ovu priliku da ohrabrim Jugoistočnu Evropu da posebno usmjeri snage na energetske efikasnosti. Energetska efikasnost je jedno od ključnih pitanja Energetske unije. Lično se potpuno slažem sa idejom da bismo trebali ponovo korjenito razmisliti o energetskej efikasnosti i tretirati je kao izvor energije sam po sebi.

Bolje korišćenje energije u sklopu borbe protiv klimatskih promjena podstiče rast i stvaranje novih poslova, a istovremeno je i ulaganje u našu zajedničku budućnost. To je ono u šta vas Evropa uključuje kao aktivne partnere. Svi smo Evropljani i moramo zajednički raditi na nalaženju novih rješenja.

Uvjeravam vas da će Evropska unija uraditi sve što je u njenoj moći da pomogne zemljama Jugoistočne Evrope i Energetskej zajednici u cjelini u suočavanju sa izazovima. Radujem se saradnji sa vama i praćenju vaših rezultata na putu ka ovom cilju.

Maroš Šefčovič

Potpredsjednik Evropske Komisije

Uvod

Jugoistočnoj Evropi (JIE) predstoji energetska tranzicija. Tradicionalni pristup oslanjanja na povećanje energetske izvora kao podršku ekonomskom rastu i zadovoljenju društvenih potreba više nije održiv. Uvoz fosilnih goriva je skup i nepouzdan. U cijelom regionu se energija koristi neefikasno, standardi efikasnosti značajno zaostaju za prosjecima članica Evropske unije. Ova neefikasnost poskupljuje javne finansije i poslovanje, kao i životne troškove građana. Mjere energetske efikasnosti se moraju implementirati da bi omogućile efikasnu energetska tranziciju za Jugoistočnu Evropu.

Povećanje energetske efikasnosti se posmatra kao katalizator u rješavanju mnogih ekonomskih i društvenih pitanja. Energetska efikasnost daje pozitivne rezultate mnogim zainteresovanim stranama na raznim nivoima društva. Pored toga što osigurava povećanje energetske sigurnosti, poboljšanje energetske efikasnosti povećava poslovnu konkurentnost (uključujući mala i srednja preduzeća), smanjuje račune potrošača ili lokalno zagađenje vazduha.

Izuzetno je važno razumjeti da poboljšanje energetske efikasnosti nije samo cilj po sebi, već i sredstvo za postizanje drugih ciljeva.

Poboljšanje energetske efikasnosti je dugotrajan proces koji podrazumijeva donošenje odluka na duge staze. Pošto je većina zemalja regiona Jugoistočne Evrope u pretpristupnom procesu članstva u Evropskoj uniji¹, one će usvojiti mnoge od okvirnih direktiva energetske

efikasnosti. Ove direktive stvaraju dobru osnovu za dugoročni proces promjene politika u energetskom sektoru, a zemlje regiona su do sada preuzele i usvojile neke od njih. Direktiva o energetskoj efikasnosti (Energy Efficiency Directive - EED) je do sada najpospešniji i najambiciozniji pravni instrument od svih direktiva o energetskoj efikasnosti, i u procesu je usvajanja od strane Energetske zajednice.

Partneri Programa održive energije za Jugoistočnu Evropu (South East Europe Sustainable Energy Programme - SESEP) su veoma zainteresovani za održivu budućnost regiona. U sklopu toga smatramo veoma važnim da se u regionu usvoje EU direktive o energetskoj efikasnosti i da se one primjene na najambiciozniji mogući način. Energetska efikasnost nije samo dio slagalice veće energetske strategije, već je istovremeno i akcija u pravcu ostvarivanja sigurnosti snabdijevanja i ekonomskog razvoja. Vjerujemo da region ne bi trebao da se zadovolji drugorazrednim rješenjima. Ne možemo prihvatiti da region sve više i više zaostaje za Evropskom unijom. Zbog toga smo pripremili ovaj izvještaj u očekivanju usvajanja EED-a od članica Energetske zajednice. Naša mreža saradnika tvrdi da se ova dalekosežna direktiva mora implementirati što je moguće potpunije i ambicioznije, na vrijeme, ali na realističan način. Uobičajeni načini postupanja nisu prihvatljivi.

Ovaj izvještaj objašnjava značaj EED-a i argumentuje potrebu za postavljanjem najambicioznijih mogućih ciljeva u zemljama regiona Jugoistočne Evrope.

¹ Hrvatska se pridružila EU 2013. godine

Kontekst

Neke činjenice koje ukazuju na načine potrošnje energije u regionu:

- **Skoro 50% ukupne potrošnje energije u regionu troši se na zgrade**². Industrija i sektor transporta su takođe veliki potrošači.
- **Region je značajan uvoznik fosilnih goriva i u velikoj mjeri zavisi od uvoza**. Region uvozi trostruko više energije nego što je proizvodi³.
- **Potencijal za uštede energije je visok** prema procjenama Sekretarijata Energetske zajednice.⁴ Za najzastupljeniji sektor, zgrade, Sekretarijat procjenjuje da je potencijal ušteda u rasponu od 20% do 40%.
- **“Energetska efikasnost nudi veliki potencijal za zadovoljenje budućih energetskih potreba bez okretanja marginalnim, štetnijim izvorima energije**. U razvijenim zemljama ona već jeste najveći “novi” izvor snabdijevanja energijom.”⁵
- **Projekti energetske efikasnosti stvaraju više radnih mjesta nego sektor snabdijevanja energijom**. Američki Savjet za energetske efikasne ekonomije procjenjuje da se na uloženi milion dolara stvara 20 radnih mjesta, dok isto ulaganje u energetskom

sektoru stvara samo 10 radnih mjesta⁶. Osim toga, radna mjesta se stvaraju u svim zajednicama.

- **Preko 500 miliona eura nije utrošeno** “zbog nedostatka odgovarajućih mehanizama raspodjele koji bi povezali lokalne projekte energetske efikasnosti sa raspoloživim sredstvima finansiranja.”⁷
- **Cijene električne energije su niske** što ne daje dovoljnu motivaciju za poboljšanje energetskih performansi. “Uprkos ovim niskim cijenama procjenjuje se da u svim ugovornim stranama (zemljama članicama Energetske zajednice JIE) najmanje 50% stanovništva troši više od 10% svojih neto prihoda na energiju – što ukazuje na siromaštvo prema standardnoj definiciji energetskog siromaštva.”⁸
- **Zemlje regiona koje su članice Energetske zajednice dužne su da usvoje i implementiraju direktive o energetske efikasnosti koje je Zajednica usaglasila i usvojila**.
- **Nacionalni ciljevi energetske efikasnosti su određeni i uslovljeni ograničenom dostupnošću i kvalitetom potrebnih podataka** u velikoj većini zemalja članica Energetske zajednice. Prikazani brojevi mogu služiti samo kao grubi pokazatelj stvarnog uticaja ušteda.⁹
- **U 2014. Energetska zajednica je objavila studiju koja preporučuje smanjenje nekih od ciljeva**.¹⁰ Studija je procijenila troškove i koristi primjene četiri određena elementa Direktive o energetske efikasnosti.

2 Sekretarijat Energetske zajednice, *Energy Community – Tapping on its Energy Efficiency Potential*, 1.6.2015, str. 12.

3 “Kao cjelina, Energetska zajednica uvozi značajno više sirove nafte i naftnih derivata, nego što ih proizvodi (18.1 mten uvoza nafte nasuprot 5.7 mten proizvodnje u 2012. godini). Isto se odnosi i na gas, iako je dostupnost gasa još uvijek ograničena. Učešće neto uvoza u ukupnoj potrošnji ukazuje na zavisnost zemlje od uvoza. Dok je prosječna zavisnost od uvoza energije u EU na nivou 53%, odnos kod članica Energetske zajednice iznosi oko 32%.”
Izvor: https://www.energy-community.org/portal/page/portal/ENC_HOME/ENERGY_COMMUNITY/Overview

4 Sekretarijat Energetske zajednice procjenjuje da su moguća poboljšanja: Transport: 10%; Domaćinstva: 10 - 35%; Javni sektor: 35 - 40%; Sektor usluga: 10 - 30%; Industrija i trgovina: 5 - 25%. Njihova je procjena da je potencijal ukupne uštede (javne zgrade i privatna domaćinstva): 805 miliona eura u uštedama energije do 2020. godine. ECS, *Energy Community – Tapping on its Energy Efficiency Potential*, 1.6.2015, str. 12.

5 <http://2014.newclimateconomy.report/energy/>. McKinsey se slaže u svom izvještaju “Energy Efficiency: A compelling global resource, 2010.

6 <http://aceee.org/blog/2012/09/energy-efficiency-and-economic-opport>

7 Sekretarijat Energetske zajednice, *Energy Community – Tapping on its Energy Efficiency Potential*, 1.6.2015, str. 20

8 Ibid., str. 6

9 Drugi akcioni plan za energetske efikasne ugovornih strana, procjena Sekretarijata Energetske zajednice, ANNEX 4/32nd PHLG/03-03-2014, str. 5

10 Odluka Ware Group, Procjena uticaja Direktive o energetske efikasnosti 2012/27/EU na Energetsku zajednicu, jul 2014.

Glavni zaključci

Najbitniji zaključci ovog pregleda i analize novijih publikacija Sekretarijata Energetske zajednice su:

- Zemlje regiona JIE planiraju da zamijene Direktivu o energetske usluga sa Direktivom o energetskej efikasnosti iz 2012. godine. To je najobuhvatnija od svih direktiva u vezi energetske efikasnosti i uspostavlja potpun okvir za buduće aktivnosti na polju energetske efikasnosti;
- Implementacija tri direktive posvećene energetskej efikasnosti¹¹ u zemljama regiona bila je generalno vrlo slaba, a čini se da neke zemlje teško uspijevaju da primjene i minimalne zahtjeve;
- Performanse zemalja regiona značajno zaostaju iza prosjeka EU po pitanju energetske efikasnosti, a spuštanje nivoa zahtjeva u odredbama Direktive o energetskej efikasnosti samo bi povećao taj zaostatak;
- Efikasna implementacija Direktive o energetskej efikasnosti nameće mnoge obaveze, te će biti potrebno da vlade obezbijede efikasne sisteme implementacije. Obzirom na sadašnje stanje implementacije, postavlja se pitanje da li je pitanjima energetske efikasnosti dat prioritet;¹²
- Postoji bilateralna i multilateralna spoljna podrška za jačanje kapaciteta i za pomoć regionu u izradi i primjeni mjera energetske efikasnosti. Ipak, kao što je pokazala studija Energetske zajednice, do danas nije iskorišćeno raspoloživih 500 miliona dolara;
- Dok energetska efikasnost značajno doprinosi ekonomskoj i društvenoj dobrobiti nacije, ove dobrobiti nisu prepoznate i shvaćene od vlada, a ni od stanovništva kao cjeline;
- Fondovi namijenjeni za projekte energetske efikasnosti u regionu nisu iskorišćeni, pretežno zbog slabe kreditne sposobnosti i visokih troškova kreditiranja.

11 Direktiva o konačnoj potrošnji i energetskej usluga (uobičajeno nazvana Direktiva o energetskej usluga), Direktiva o energetskej karakteristikama zgrada i Direktiva o energetskej označavanju proizvoda. O tome će biti više riječi dalje u izvještaju.

12 Istraživanje mreže SEE SEP (vidjeti Aneks 2) pokazuje da su direktive posvećene energetskej efikasnosti primijenjene najviše zato što je to obaveza, a ne zato što se smatraju fundamentalnim elementom energetske politike.

Preporuke

Mreža SEE SEP smatra da region Jugoistočne Evrope ne može sebi da dozvoli dalje zaostajanje za zemljama članicama EU. Usvajanje Direktive o energetskej efikasnosti sa što manjim razlikama u odnosu na sektorske politike zemalja članica EU može pomoći u premošćavanju ovog rascjepa. Preporuke za vlade zemalja regiona Jugoistočne Evrope i ostale značajne zainteresovane strane i ključne subjekte su sljedeće:

Preporuke vladama zemalja regiona Jugoistočne Evrope

Vlade zemalja regiona bi trebalo da:

- Usvoje Direktivu o energetskej efikasnosti ciljajući na uštede energije od 20%, mjeru koje zemlje EU treba da dostignu 2020.¹³;
- Obezbiјede odgovarajuće sisteme rukovođenja i mjerenja unutar vladine administracije u cilju obezbijevanja efikasne implementacije politika energetske efikasnosti;
- Kombinuju bilateralne i multilateralne fondove za podršku mjerama energetske efikasnosti sa značajnom podrškom iz državnog i iz lokalnih budžeta.

Preporuke drugim akterima

Bilateralni i multilateralni fondovi i drugi zainteresovani davaoci podrške bi trebalo:

- Da se obavežu na podršku efektivnoj implementaciji Direktive o energetskej efikasnosti, kao i drugih direktiva iz ove oblasti, kroz obezbijevanje tehničke podrške, jačanja kapaciteta i dometa, kao i finansijske podrške, po potrebi;
- Da osiguraju da njihova finansijska podrška dopuni nacionalnu budžetsku podršku, a ne da je zamijeni;
- Obzirom na obimna neiskorišćena sredstva namijenjena energetskej efikasnosti, da učine dostupnim sopstvene raspoložive fondove za jačanje kreditne sposobnosti potencijalnih korisnika na inovativan način, putem alternativnih struktura i rata.

13 Treba odrediti i maksimalni vremenski okvir do 2023. godine, ako se očekuje da implementacija bude uporediva sa postizanjem ciljeva EU. Političke koristi harmonizacije sa EU vremenskim okvirom 2020. godine su najočiglednije za buduće zemlje pristupnice. Međutim, ako bi se primijenio maksimalistički pristup, onda bi se za ovaj vremenski okvir trebao primijeniti isti rok od osam godina koji je dat i zemljama članicama EU. Ovo bi postavilo godinu 2023. kao krajnju granicu dosezanja 20% uštede, ali bi u nepovoljnu poziciju stavilo zemlje koje nastoje pristupiti EU.

Izazovi politike

Zemlje Jugoistočne Evrope razumiju značaj uravnoteženog pristupa energetske politici, koja bi trebala da obezbijedi odgovarajuće snabdijevanje, kao i da energetske efikasnosti učini prioritetom. Većina ovih zemalja je u procesu pridruživanja Evropskoj uniji i time obavezna da usvoji mnoge ključne elemente legislativne. U ovom slučaju, to su okvirne direktive o energetske efikasnosti. Biti dio procesa pridruživanja pokazuje se kao velika prednost, jer su zemlje članice EU takođe u procesu pronalaženja pravog rješenja za energetske politiku, u potrazi za obezbijeđenjem veće energetske sigurnosti uz istovremeno osiguranje upravljanja potrošnjom energije na najblagotvorniji način za njihove ekonomije. Ovo uključuje niskokarbonsku ekonomiju, smanjenje uvoza, povećanje kompetitivosti i podršku inovacijama.

Na ovaj način region Jugoistočne Evrope može iskoristiti lekcije koje je EU već naučila. Zakonodavni okvir energetske efikasnosti predstavlja jaku tačku oslonca zbog sveobuhvatne prirode i globalne priznatosti.

Članice sporazuma o Energetskoj zajednici će ove godine odlučivati o načinu implementacije Direktive o energetske efikasnosti koju je 2012. godine usvojila EU. Ova direktiva je namijenjena da popuni praznine u politika-ma i omogući dostizanje ciljeva ušteda energije do 2020. godine. Direktiva predviđa mjere za implementaciju, kao i zahtjeve i ciljeve izvještavanja.

Strahuje se da postoji mogućnost smanjivanja obaveza koje nameće Direktiva o energetske efikasnosti, kao odraz niskog nivoa prioriteta koji se u regionu pridaje energetske efikasnosti¹⁴. To bi bila nesrećna odluka. Direktiva o energetske efikasnosti daje mogućnost na koju će se ovaj izvještaj fokusirati.

Evropska unija smatra energetske efikasnosti visoko prioritarnim pitanjem iz važnog razloga. Nedavno

14 Odluka Ware Group, *Procjena uticaja Direktive o energetske efikasnosti 2012/27/EU na Energetsku zajednicu*, jul 2014.

objavljena analiza pokazuje dijapazon koristi od povećane energetske efikasnosti¹⁵, koja dobija novi naziv – prvo gorivo. Poboljšana energetska efikasnost u prvom redu koristi inovacijama, održivom rastu, stvaranju novih radnih mjesta, konkurentnosti, ublažavanju klimatskih promjena i energetske sigurnosti.

Bila bi velika strateška greška da zemlje Jugoistočne Evrope ne uživaju ove koristi zbog izbjegavanja davanja odgovarajućeg prioriteta energetske efikasnosti. Bila bi velika greška vraćati se unazad da bi se sačuvala ustaljene prakse. Takođe bi bila greška da jugoistočna Evropa sebi postavlja manje ambiciozne ciljeve nego EU. Ti ciljevi bi samo produblivali jaz i zemlje Jugoistočne Evrope nikada ne bi postigle isti nivo energetske performansi.¹⁶ Manje ambiciozni ciljevi moraju biti značajna briga za sve donosiocne odluka i potrošače u regionu. Zemlje Jugoistočne Evrope treba da teže približavanju, a ne udaljavanju usljed zanemarivanja i neodgovornosti.

Ovaj izvještaj objašnjava glavne elemente Direktive o energetske efikasnosti EU i pojašnjava pogrešno shvaćene elemente. Izvještaj pokazuje i zbog čega je bitno da zemlje Jugoistočne Evrope budu ambiciozne kao članice EU. Boljim razumijevanjem obaveza donosiocne odluka i potrošači biće pripremljeni da prihvate da ove obaveze nisu teret, nego mogućnost koju treba iskoristiti.

Regionu Jugoistočne Evrope takođe mogu biti korisne lekcije koje je naučila Hrvatska, najnovija zemlja članica EU, i jedna od zemalja obuhvaćenih projektom SEE SEP. Dok Hrvatska više ne slijedi sporazum o Energetskoj zajednici, način na koji je Hrvatska primjenjivala Direktivu o energetske efikasnosti biće opisan u ovom izvještaju kao odgovarajući.

15 Međunarodna agencija za energiju, Uхватiti višestruke dobrobiti od energetske efikasnosti (Capturing the Multiple Benefits of Energy Efficiency), IEA/OECD, Paris, 2014.

16 Slika 5 pokazuje koliko je veći intenzitet energije u regionu JIE u poređenju sa prosjekom EU.

Završna bilješka

Informacije predstavljene u ovom izvještaju pokazuju veliku razliku u dostignućima zemalja članica EU i zemalja članica Energetske zajednice. Važeći Nacionalni akcioni planovi za energetske efikasnost u ovim zemljama postavljaju ciljeve od 9% ušteda do 2018. godine, dok su zemlje članice EU prihvatile cilj od 20% do 2020. godine i 27% do 2030. godine¹⁷. Postojanje efikasnog i transparentnog okvira za implementaciju i maksimiziranje dostignuća postojećih potencijala energetske efikasnosti (20 – 40% ušteda)¹⁸ za zemlje članice Energetske zajednice neophodno je za energetske sigurnost, ekonomski razvoj i napredak u procesu pridruživanja Evropskoj uniji.

Usvajanje Direktive o energetske efikasnosti od strane Energetske zajednice predstavlja pravnu obavezu koja zahtijeva od zemalja Jugoistočne Evrope da implementiraju mjere energetske efikasnosti zasnovane na okviru koji podržava postizanje opipljivih i mjerljivih rezultata na putu ka postizanju cilja, smanjenju potrošnje energije za 20% do 2020. godine. Vlade zemalja Jugoistočne

Evrope će u procesu pridruživanja biti odgovorne za postizanje energetske i klimatske ciljeve, i istovremeno usklađivanju politika sa standardima i ciljevima Evropske unije.

Na kraju, izvještaj daje pregled širokog dijapazona pozitivnih efekata koji su rezultat primjene Direktive o energetske efikasnosti. Pošto se Direktiva strateški bavi mogućnostima povećanja energetske efikasnosti na svim tačkama energetske sektora od proizvodnje do krajnjeg potrošača energije, ona podržava ciljeve države, a istovremeno distribuira pozitivne efekte među građanima – najvažnijim ključnim subjektima društva na kraju energetske efikasne puta. Pravedna raspodjela benefita ostaje izazov za zemlje Jugoistočne Evrope, što naglašava značaj prioritarnog sprovođenja Direktive o energetske efikasnosti za državne i lokalne vlasti. Podrška uključivanju civilnog sektora u razvoj nacionalnih energetske strategije je takođe zahtjev čiji je cilj stvaranje okruženja za održivost Jugoistočne Evrope.

¹⁷ http://ec.europa.eu/clima/news/articles/news_2014102401_en.htm

¹⁸ Sekretarijat Energetske zajednice, *Energy Community – Tapping on its Energy Efficiency Potential*, 1.6. 2015, str. 12.

Aneks – Pregled politike i planova u oblasti energetske efikasnosti kod ugovornih strana u Jugoistočnoj Evropi

Svrha ovog dijela je da pruži kratak pregled za bolje razumijevanje koliko dobro su politike i planovi u oblasti energetske efikasnosti primijenjeni kod ugovornih strana. Podaci su pribavljeni od naše mreže eksperata po različitim zemljama – ugovornim stranama, kao i sa internet stranice Energetke zajednice.

CRNA GORA

Kontekst politike u oblasti energetske efikasnosti

Dugoročni ciljevi politike u oblasti energetske efikasnosti

Dugoročni cilj je postizanje smanjenja potrošnje energije za 9% propisanih Direktivom o efikasnom krajnjem korišćenju energije i energetske usluga.

Pravni okvir

Ministarstvo ekonomije pripremiло je novi Zakon o efikasnom korišćenju energije, koji je Skupština Crne Gore usvojila 16.12.2014. godine. Prema informacijama sa internet stranice Ministarstva ekonomije, novi Zakon o efikasnom korišćenju energije je u skladu sa glavnim direktivama EU u oblasti energetske efikasnosti.

Okvirne direktive EU o energetske efikasnosti

DIREKTIVA 2006/32/EC O EFIKASNOM KRAJNJEM KORIŠĆENJU ENERGIJE I ENERGETSKIM USLUGAMA – DA

Zakon o efikasnom korišćenju energije i Zakon o javnim nabavkama transponovali su Direktivu 2006/32/EC. Uloga primjera predviđena za javni sektor dobro je predstavljena samim zakonom i drugim Nacionalnim akcionim planom za energetske efikasnost (NAPEE). Usvajanje Zakona o efikasnom korišćenju energije će u budućnosti unaprijediti primjenu Direktive 2006/32/EC (jasnije procedure za mjerenje i verifikaciju ušteda energije, novi registar velikih potrošača energije, unaprijeđenje licenciranja energetske karakteristika, definisanje proizvoda sa energetske značajem i obaveze za sve učesnike na tržištu, uspostavljanje inspektorata za energetske efikasnost), i takođe uključiti neke odredbe iz Direktive o energetske efikasnosti 2012/27/EU, konkretno one o energetske usluga i energetske menadžmentu.

DIREKTIVA 2010/30/EU O ENERGETSKIM OZNAKAMA – DJELIMIČNO

U pogledu energetske oznaka, Zakonom o energetske efikasnosti iz 2010. godine transponovani su generalni zahtjevi iz Direktive 92/75/EEC, ali ne i iz Direktive 2010/30/EU. Usvajanjem nacrta Zakona o efikasnom korišćenju energije i nacrta Pravilnika o energetske označavanju proizvoda ispraviće se ova neusaglašenost.

DIREKTIVA 2010/31/EU O ENERGETSKIM KARAKTERISTIKAMA ZGRADA – DJELIMIČNO

Zahtjevi iz Direktive 2010/31/EU su transponovani u opštim crtama kroz Zakon o energetske efikasnosti i primjenjuju se preko seta pravilnika usvojenih u maju 2013. godine. Uprkos usaglašenosti sa direktivom, određeni zahtjevi (npr. sertifikovanje objekata i inspekcija za grijanje i rashladne sisteme) neće biti sprovedeni, pošto je njihovo stupanje na snagu odloženo do januara 2016. godine.

Priprema NAPEE

Pripremljena su dva akciona plana za energetske efikasnost. Prvi se odnosio na period od 2010 – 2012. godine, dok drugi obuhvata period od 2013 – 2015. godine. Oba akciona plana su postavljena na internet stranicu Energetske zajednice.

Programi

Nacionalni nivo

U NAPEE za period od 2012 – 2015. godine definisane su mjere energetske efikasnosti u sljedećim sektorima:

- Opšte mjere u zgradama – relevantne za domaćinstva, javni i komercijalni sektor
- Mjera u sektoru domaćinstva (info kampanje i mreža EE info centara, energetsko označavanje uređaja za domaćinstvo, finansijska podrška fizičkim licima za investicije u obnovljive izvore energije na strani potrošnje)
- Mjere u sektoru usluga (javnih i komercijalnih) **Javni sektor:** Razvoj sistema energetske menadžmeta; Uspostavljanje i primjena EE kriterijuma u javnim nabavkama roba i usluga; Unaprijeđenje energetske karakteristika zgrada; Implementacija mjera poboljšanja EE u javnim komunalnim preduzećima lokalnih samouprava i ostalim javnim kompanijama. **Komercijalni sektor:** Uspostavljanje sistema energetske menadžmeta; Program podsticanja upotrebe sunčeve energije u turističkom sektoru; Unaprijeđenje energetske karakteristika komercijalnih zgrada.
- Mjere u sektoru industrije: Uspostavljanje sistema energetske menadžmeta
- Mjere u sektoru saobraćaja: Uspostavljanje i implementacija EE kriterijuma kod javnih nabavki vozila i transportnih usluga u širem javnom sektoru; Uvođenje poglavlja “Energetska efikasnost u saobraćaju” u programe i planove poboljšanja EE; Informativne kampanje o EE ponašanju u saobraćaju; Studija - Akcioni Plan energetske efikasnosti u saobraćaju; Infrastrukturne mjere u sektoru saobraćaja sa efektima energetske ušteda
- Mjere za energetske subjekte: Individualno mjerenje i informativni obračun za potrošače

Lokalni nivo

Opštine nemaju budžete za energetske efikasnost, ali u okviru novog Zakona o efikasnom korišćenju energije, u članu 13 – Finansiranje mjera energetske efikasnosti u lokalnim samoupravama, može se pronaći da će finansiranje biti obezbijeđeno iz državnog budžeta za mjere kojima se unapređuje energetska efikasnost. Lokalni programi moraju biti u skladu sa nacionalnim akcionim planom. Opštine imaju obaveze da pripreme program za unaprijeđenje energetske efikasnosti svake tri godine.

Sve opštine su obavezne da pripreme Program za energetske efikasnost. Glavni grad, Podgorica, potpisao je Memorandum o razumijevanju pet gradova jugoistočne Evrope (Zagreb, Sarajevo, Skoplje i Tirana, dok Njemački grad Frajburg ima ulogu podrške) u okviru regionalnog projekta energetske efikasnosti ‘Mreža energetske efikasnosti glavnih gradova u jugoistočnoj Evropi’.

Cilj projekta: Regionalna mreža je podržana od Otvorenog regionalnog fonda – Energetska efikasnost, radi nezavisne razmjene iskustava primjene mjera energetske efikasnosti i definisanja pitanja od zajedničkog interesa. Na taj način, oni doprinose efikasnijoj primjeni politike povećanja energetske efikasnosti u svojim zemljama.

Rezultati: Svi partnerski gradovi potpisali su inicijativu evropskog Sporazuma gradonačelnika i posvećeni su smanjivanju svojih emisija CO₂ za najmanje 20% do 2020. godine. Takođe, svi su uspostavili strukturu za energetske menadžment i pripremili održive energetske akcione planove, koji su sada u primjeni. Više informacija je dostupno na: <https://www.giz.de/en/worldwide/31746.html>

Struktura upravljanja energetsom efikasnošću

Institucionalno uređenje

Uspostavljen je Direktorat za energetska efikasnost u okviru Ministarstva ekonomije. Ne postoji posebna agencija za energetiku.

Budžet

Nema vladinog budžeta namijenjenog za unaprijeđenje energetske efikasnosti. Strategija energetske efikasnosti Crne Gore donijeta je 2005. godine, dok su svi ostali relevantni dokumenti u energetsom sektoru donijeti 2014. godine (Strategija razvoja energetike do 2030. godine i Zakon o efikasnom korišćenju energije 2014/2015. godine). To znači da Strategija energetske efikasnosti nije povezana sa višim planskim dokumentima kao što je Strategija razvoja energetike.

Generalni komentari

Primjetan je napredak. Glavni pokretač aktivnosti u vezi energetske efikasnosti je ispunjavanje obaveza u vezi sa pravnim tekovinama EU (Acquis communautaire).

Sa internet stranice Energetske zajednice¹⁹:

Uprkos značajnom napretku učinjenom u izvještajnom periodu, završetak određenih elemenata legislative zahtijeva dodatne napore Crne Gore.

Prioritet mora biti primjena Zakona o efikasnom korišćenju energije i nedostajuće sekundarne legislative, posebno Pravilnika o energetsom označavanju proizvoda. U okviru Implementacije partnerstva potpisanog sa Sekretarijatom u junu 2012. godine, moguće je pružanje tehničke pomoći u ovoj oblasti.

Crna Gora treba da unaprijedi prikupljanje statističkih podataka i njen sistem za proračun pokazatelja energetske efikasnosti i ušteda energije, kao i monitoring nad sprovođenjem NAPEE. Takođe, potrebno je da uspostavi odgovarajuće resurse (kadrovske i finansijske) za unaprijeđenje stanja u ovoj oblasti. Radi postizanja indikativnih ciljeva u uštedi energije, potrebno je mobilisati značajne finansijske resurse, pored finasija iz javnog budžeta. Neophodan je dalji razvoj modela za javno-privatna partnerstva u oblasti energetske efikasnosti (uključujući ESCO).

Konačno, institucionalni okvir mora biti unaprijeđen, bilo kroz jačanje kapaciteta u okviru Ministarstva ekonomije i lokalnih vlasti ili uspostavljanjem posebne agencije za energetska efikasnost.

19 https://www.energy-community.org/portal/page/portal/ENC_HOME/AREAS_OF_WORK/Implementation/Montenegro/Energy_Efficiency

KLJUČNI POKAZATELJI

	2000–2005	2009	2010	2011	2012
Ukupna primarna isporučena energija (UPIE) (Mten*)	0,71	0,65	0,82	1,12	1,06
Neto uvezeno (Mten) (ili postotak)	0,23	0,26	0,22	0,48	0,42
Ukupna finalna potrošnja (UFP)	0,44	0,45	0,44	0,76	0,73
UFP Domaćinstva / Komercijalni sektor	0,11	0,14	0,14	0,27	0,28
UFP Industrija	0,27	0,21	0,30	0,22	0,20
UFP Saobraćaj	0,06	0,07	0,06	0,21	0,28
Energetski intenzitet UPIE/BDP (ten na hiljadu USD 2005)	0,14	0,1	0,13	0,39	0,37
UPIE/Stanovništvo (ten per capita)	1,13	1,04	1,3	1,81	1,71

* **Mten:** miliona tona ekvivalentne nafte

IZVOR: Energetski bilanci OECD zemalja, 2014 ili ne-OECD zemalja (Energy Balances of OECD Countries, 2014 or Non-OECD Countries). Podaci za Crnu Goru su dostupni počev od 2005. godine. U periodu od 1990 – 2004. godine podaci za Crnu Goru su uključeni u podatke za Srbiju. Prije 1990. godine, ovi podaci su uključeni u podatke za bivšu Jugoslaviju.

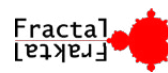
PODACI ZA 2005, 2009, 2010: <http://www.iea.org/media/training/presentations/statisticsmarch/balancesofnonoecdcountries.pdf>
<http://www.iea.org/media/training/presentations/statisticsmarch/balancesofnonoecdcountries.pdf>

PODACI ZA 2011: <http://www.iea.org/statistics/statisticssearch/report/?year=2011&country=MONTENEGRO&product=Balances>
<http://www.iea.org/statistics/statisticssearch/report/?year=2011&country=MONTENEGRO&product=Balances>
<http://www.iea.org/statistics/statisticssearch/report/?year=2011&country=MONTENEGRO&product=Indicators>
<http://www.iea.org/statistics/statisticssearch/report/?year=2011&country=MONTENEGRO&product=Indicators>
<http://www.iea.org/statistics/statisticssearch/report/?year=2011&country=MONTENEGRO&product=Indicators>

PODACI ZA 2012: <https://www.iea.org/publications/freepublications/publication/KeyWorld2014.pdf>
<https://www.iea.org/publications/freepublications/publication/KeyWorld2014.pdf>
<http://www.iea.org/statistics/statisticssearch/report/?year=2012&country=MONTENEGRO&product=Balances>
<http://www.iea.org/statistics/statisticssearch/report/?year=2012&country=MONTENEGRO&product=Balances>

South East Europe
Sustainable Energy
Policy

Podržava:

